

Progresjonsplan for Gjæran barnehage

2023-2024

Verdier vi legger til grunn i arbeidet:

- Barn har en iboende kraft til å ville søke mening i tilværelsen til utvikling og oppdagelse.
- Alle barn og voksne skal møtes som unike individer.
- Alle barn er unike. De kommer til barnehagen med sin personlighet, og med sine egne erfaringer. Dette blir vårt utgangspunkt for arbeidet med det enkelte barns utvikling.
- Vi tar utgangspunkt i det barnet kan!
- Opplevelsen av mestring er nært knyttet til utviklingen av et godt selvbilde, derfor må alle barn få utfordringer tilpasset sitt utgangspunkt. Vi skal gripe barna i mestringsøyeblikk.
- Barn utvikler seg ulikt og med forskjellig tempo.
- Ikke alle følger det samme mønsteret.
- Barna danner seg selv i samspill med andre.
- Voksne er viktige rollefigurer for barna.
- For barna i barnehagen finnes ikke spesifikke fagområder – det finnes bare liv.
- Vi voksne i barnehagen skal ha et bevisst forhold til arbeidet med fagområdene, og sørge for at disse er til stede i hverdagen. Disse må synliggjøres i planer, dokumentasjon og evalueringer.
- Fagområdene opptrer sjelden isolert.
- Arbeidet med de ulike fagområdene kan ikke alltid planlegges på forhånd. Vi bruker situasjonen her og nå, og barnas medvirkning. Dette kan dokumenteres i etterkant.

Til selve planen:

Planen tar utgangspunkt i tre «trappetrinn» vi mener bygger naturlig på hverandre, og som alle barn går under, om enn med ulik fart og spenst. Trinnene er veiledende og avhengig av det enkelte barns utvikling. Dette er dermed ikke en fasit på hvor barnet bør befinne seg i utviklingen. Et barn kan også befinne seg på ulike trinn på ulike fagområder. Vår oppgave som pedagoger er å finne barnets ståsted, og bygge videre på dette med de tiltak som nevnes i planen slik at hvert barn får tilpassede utfordringer og progresjon. Når vi beveger oss fra et trinn til et annet betyr ikke det at vi legger bort alt vi gjorde i trinnet før. Vi kan også bevege oss mellom trinnene da vi vet at gjentagelse tilført nye elementer har god læringseffekt. Målsetningene i planen knyttes til de voksnes arbeid og tilrettelegging/tiltak for de barna som befinner seg på dette trinnet.

For å finne barnas ståsted brukes ulike observasjonsmetoder i tillegg til den kunnskap man får i det daglige samspillet med barna. Eksempler på observasjonsmetoder vi bruker er:

- Kontaktbarometer: Gjennom denne metoden får vi kartlagt hvem barna er mye/lite sammen med, og ut fra dette kan man vurdere å jobbe videre med relasjonsbygging både mellom voksne og barn.
- Observasjon av hvor mye kontakt barna får av personalet.
- Barnesamtaler.

Kommunikasjon, språk og tekst

Mål for personalets arbeid	Tiltak
Trinn 1 (1-2 år)	
<ul style="list-style-type: none"> • Vi er til stede og aktivt tilgjengelig der barn er, på gulvet. Tolke, lytte og se barns signaler. «Se med det gode blikk.» • Vi kjenner betydningen av de ulike signalene barna gir. • Vi bekrefter, benevner og gjentar ord riktig. • Vi skaper et språkstimulerende miljø i alle hverdagssituasjoner, som påkledning, måltid, bleieskift mm. • Vi er delaktige i den begynnende rolleleken.	<ul style="list-style-type: none"> • Være tydelig, snakke med og ikke bare til barnet. Bruke rutinesituasjoner. • Vi setter ord på det vi gjør i hverdagen, blant annet følelser • Gi barna responstid (10 sek regel). • Bruk av enkle rim, regler og sanger, med utgangspunkt i «det nære». • Bruke korte setninger, få ord. • Bruke bilder og første bokstaven i eget navn og ordbildet av navnet i garderoben, stellerom og ellers i rom der barna er. • Bildebøker. • Bruke konkrete i fortellinger. • Gi rom for rolleleken.

Trinn 2 (3-4 år)	
<ul style="list-style-type: none"> • Vi viser interesse for hva barna uttrykker og formidler. • Tilrettelegger for ulik lek med aktivt bruk av språk. • Vi legger til rette for lek med lyder og bokstaver muntlig og skriftlig. • Vi synliggjør skriftspråket i det fysiske miljøet. • Vi bruker tid på muntlig formidling av historier og fortelling. • Vi er bevisste på at barna har språkstimulerende materiell tilgjengelig. • Vi legger til rette for og deltar i rollelek med fokus på at barna lærer seg lekekoder. • Vi er gode samtalepartnere i hverdagssituasjoner eks. under måltid og påkledning. Bruke disse mulighetene til aktiv språkstimulering. Vi samtaler om det vi gjør, været, hva har vi gjort, hvem vi har lekt med. Fokus på begreper som beskriver tid, sted og rom.	<ul style="list-style-type: none"> • Legge til rette for og delta i lek sammen med barna. • Vi setter tekst/navn på tegninger. • Oppfordre til tegning og lekeskriving/lekelesing – se i bildebøker. • Bruke muntlige fortellinger med innslag av konkrete og dramatisering. • Barna dramatiserer, synger og forteller. • Bruke humor i hverdagen, tullefortellinger og tullesanger • Bruk av enkle spill som memory, lotto, Kims lek; deltakende voksne i spill ved å bruke språket aktivt. • Måltid med gode rammer. Vi starter med bordvers, spiser sammen, voksne som sitter og spiser sammen med barna, prater sammen – lager rom for gode samtaler.

Trinn 3 (5-6 år)	
<ul style="list-style-type: none"> • Være støttende og undrende sammen med barna i forhold til lek med bokstaver og lesing. • Vi gir skolestarterne ekstra utfordringer mht. språkforståelse. • Vi legger til rette for samtale med et utvidet fokus på det mellommenneskelige. • Stimulere barnas språkforståelse ved hjelp av spørsmål, beskjeder og forklaringer. • Vi knytter det muntlige og skriftlige språket sammen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Barna oppfordres til å skrive navnet sitt og gå på jakt etter bokstavlyder. • Lekeskriving, avskrivning. • Oppmuntre barna til å skrive navnet selv. "Hermeskrive". • Høytlesning, fortellinger, gjenfortellinger og dramatisering. • Tekstskaping, fridiktning. • Vitsing, gåter, riming. • Videreutvikling av språkhumor. • Bruk av ordbilder på egne navn og enkelte konkreter.

Antall, rom og form

Mål for personalets arbeid	Tiltak
Trinn 1 (1-2 år)	
<ul style="list-style-type: none"> • Vi støtter opp om barnets begynnende matematiske utvikling med utgangspunkt i barnets interesser og uttrykksformer. • Vi tar utgangspunkt i barnet og dets opplevelse av seg selv i gruppa, i barnehagen og i den verden de til nå har fått erfare. • Vi er bevisst egen begrepsbruk og introduserer barna for stor-liten og enkle mengdeuttrykk, sirkel ol. 	<ul style="list-style-type: none"> • Matematiske konsept: • Telling (telle fingre, tær, barn i gruppa). • Leke med former (puttekaske, puslespill). • Romorientering.

Trinn 2 (3-4 år)	
<ul style="list-style-type: none"> • Vi undrer oss og resonerer sammen med barna om likheter, ulikheter, størrelser, antall og former. • Vi støtter opp under barnas nysgjerrighet og utforsker glede. • Vi er bevisst barnas begynnende forståelse av sammenhengen mellom mengde, tall og tallsymbol. • Vi introduserer flere begreper knyttet til måling og mengde. • Vi er bevisst på å ha utfordrende lekemateriell tilgjengelig. 	<ul style="list-style-type: none"> • Matematiske konsept: <ul style="list-style-type: none"> ○ Måling ○ Veiing ○ Eksperimentering ○ Tallrekken (borddekking, telle barn og konkreter, tellelek) - Romorientering (bygging av hytte og rom i rommene) ○ Perling (lage mønster) ○ Spill ○ Synlige tall på avdeling

<ul style="list-style-type: none"> • Vi bruker naturen aktivt til å undre oss sammen med barna rundt sammenhenger og ulikheter. 	<ul style="list-style-type: none"> • Lek med former, tegner dem, benevner dem og bruker dem i hverdagslivet (eks.kvadrat, rektangel, sirkel, triangel). • Konstruksjonslek (Lego, magformers, nopper naturmateriale, snekring mm.)
--	--

Trinn 3 (5-6 år)	
<ul style="list-style-type: none"> • Vi legger til rette for litt mer avansert eksperimentering med former, systemer, mønster og mengde. • Vi legger til rette for aktiviteter som styrker og videreutvikler barnas forståelse av sammenhengen mellom tall og mengde. 	<ul style="list-style-type: none"> • Introdusere det «å legge til» og «ta bort». • Videreføring av tiltakene nevnt ovenfor. • Preposisjoner (på, over, under, ved siden av).

Kropp, bevegelse, mat og helse

Mål for personalets arbeid	Tiltak
Trinn 1 (1-2 år)	
<ul style="list-style-type: none"> • Vi legger til rette for å gi barna et godt grunnlag for grunnleggende motoriske ferdigheter. • Vi tilpasser og er bevisst på det fysiske miljøet slik at det blir god plass til «tumblelek». • Vi organiserer hverdagen slik at det blir en god veksling mellom aktivitet og ro. • Vi har fokus på sunt kosthold og serverer sunn mat med mangfoldige smaksopplevelser i en hyggelig atmosfære. • Tydelige hverdagsrutiner, rutinene i hverdagen er trygge og forutsigbare (måltider, stelling, soving osv). 	<ul style="list-style-type: none"> • Et fysisk miljø med god plass til utfoldelse, boltreplass. • Vi voksne er rolige og tar oss tid med ungene i alle situasjoner – sitter på gulvet sammen med dem. • Hopping fra små høyder, hermelek, titt-lek. • Bevegelse gjennom sang, dans og musikk. • Vi prioriterer utetid – slik at barna får positive opplevelser ute. • Utelek, bevegelse i ulendt terreng, allsidige motoriske utfordringer. • Vi tilrettelegger for at barna skal få mulighet til å prøve selv. • Oppfordre til å bevege seg – klare å reise seg selv. • Sove ute. • Gode rutiner på stellerom med begynnende læring hvor barna ut fra hva de kan klare, deltar i stellet. • Kroppsbevissthet – undre seg over kroppen og dens funksjoner – bevissthet

	<p>i begrepslæring. Hva ulike deler på kroppen heter.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Meg-selv tema. • Gode rammer ved måltid. Voksen som sitter ved bordet. • Håndvask, toalettrening.
--	---

Trinn 2 (3-4 år)	
<ul style="list-style-type: none"> • Vi tilrettelegger for å styrke og utvikle motoriske ferdigheter slik at barna får en positiv selvoppfatning gjennom egen mestring. • Vi gjennomfører en turdag i uken. • Vi har fokus på å gi alle samme utfordringer uavhengig av kjønn. • Vi verdsetter forskjeller. • Vi har fokus på et hyggelig måltid med fokus på sunt kosthold og mangfoldige smaksopplevelser. • Vi har fokus på hygiene og renslighet. • Vi legger til rette for selvstendighetstrening under dobesøk, håndvask og av - og påkledning. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bruke uteområdet mye. • Turer i nærmiljøet. • Mulighet for enkel skiopplæring • Legge til rette for motorisk utfordrende aktiviteter på uteområdet. • Balansering. • Klatring. • Legge til rette og stimulere til rollelek ute – utvikle fantasi. • Finmotorisk trening: Tegning, klipping, perling, plastelina, hjelpe til på kjøkken med kutting, baking osv. • Snakke om virus/bakterier, vi er ren hånd barnehage. • Måltid med gode rammer. Vi starter med bordvers, spiser sammen. Voksne som sitter og spiser sammen med barna, sender maten til hverandre. • Alle smaker på maten, men dersom de ikke vil ha det kan de få ei brødkive istedenfor. Vi har fokus på at maten er god – ikke på de som ikke liker den. • Kroppens bevissthet, undre seg over kroppen/dens funksjoner – respekt for barnas kulturelle uttrykk.

Trinn 3 (5-6 år)	
<ul style="list-style-type: none"> • Vi tilrettelegger for å styrke og videreutvikle motoriske ferdigheter slik at barna får en positiv selvoppfatning gjennom egen mestring. • Vi forventer at barna kler på og av seg selv og legger til rette for dette mht. garderobeutstyr og tidsbruk. 	<ul style="list-style-type: none"> • Lengre turer bort fra barnehagen. • Barna får bruke verktøy, sag/øks/kniv i større grad enn tidligere. • Blyantgrep. • Skitur.

Natur, miljø og teknikk

Mål for personalets arbeid	Tiltak
Trinn 1 (1-2 år)	
<ul style="list-style-type: none"> • Vi stimulerer til å bruke sansene og tar utgangspunkt i barns nysgjerrighet. • Vi legger til rette for opplevelser i naturen. Bruke naturen til lek og aktivitet. • Vi opplever verden sammen med barna. • De ansatte er gode forbilder. • Verne om naturressursene. • Teknologi/ teknikk, nysgjerrighet på hvordan ting henger sammen. • Livssyklus. • Naturfenomener. • Dyr i naturen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppleve, erfare og få kjennskap til naturkreftene ved å være ute i all slags vær. • Legge merke til endringer i naturen (årshjul) – årstidene. • Kildesortering. Sortere matsøppel, kaste papir, plast, metall ol. • Legge til rette for erfaringslæring- Barna lærer om planter og dyr gjennom å se, ta på og lukte. • Fokus på teknikk i umiddelbar nærhet. – lysbryter, vannkran mm. • Vise bilder i bøker og på pc sammen med barna.

Trinn 2 (3-4 år)	
<ul style="list-style-type: none"> • Vi inkluderer friluftaktiviteter og utelek i bhg hverdagsliv. • Vi stimulerer til undring over naturens syklus. • Bli kjent med hvor de ulike dyrene og insektene bor. • Vi har fokus på miljø. • Kildesortering. • Ulike eksperimenter. • Turdager. 	<ul style="list-style-type: none"> • Utedag, turdager. • Naturopplevelser i alle årstider • Sortere søppel, plukke søppel. Ta vare på miljøet. • Respekt for naturen. • Erfaringslæring - utforske dyr og planter vi finner på vår vei. • Lære navn på planter, trær, dyr, fugler osv. • Temperaturmåling. • Vi har plansjer, oppslagsverk, utstyr til forskning tilgjengelig. • Planting. • Vi lar barna være delaktige i daglige gjøremål.

Trinn 3 (5-6 år)	
<ul style="list-style-type: none"> • Vi gir erfaringer med, og kunnskaper om, dyr og vekster og deres gjensidige avhengighet og betydning for matproduksjon. • Vi stimulerer til undring og spørsmål rundt teknikk og fysikk. (Årsak – virkning). 	<ul style="list-style-type: none"> • Samtaler om hvor ulike mat kommer fra og hvordan blir ting til. • Barna lærer mer om gjenbruk og resirkulering. • Bruke turer. • Legge til rette for forskning/eksperimentering.

Kunst, kultur og kreativitet

Mål for personalets arbeid	Tiltak
Trinn 1 (1-2 år)	
<ul style="list-style-type: none"> • Vi introduserer ulike formingsteknikker, med fokus på de ulike sansene. • Fokus på prosessen og skaperglede, ikke på produktet. • Bruke sang, dans, musikk, rytme som ingredienser i hverdagen. • Voksne verdsetter barnekulturens egenverdi.	<ul style="list-style-type: none"> • Fingermaling, leire, ull. • Spontansang. • Sang. • Rytmeinstrumenter. • Trampe, klappe. • Teateropplevelser. • Hermelek, ta vare barnas initiativ.

Trinn 2 (3-4 år)	
<ul style="list-style-type: none"> • Vi legger til rette for at barna får prøve ut ulike formingsteknikker. Vi møter barna der de er og prøver å utnytte deres interessefelt/ fokus. Møte deres skaperglede. • Vi introduserer ulike kulturuttrykk for barna. • Vi ivaretar barnekulturen og lar den blomstre. • Vi tilrettelegger for at barna opplever gleden ved sang, musikk og bevegelse.	<ul style="list-style-type: none"> • Barna får male, tegne/farge, klippe og lime, plastelina mm. • Naturmaterialer. • Vi er prosessorientert. • Dele i mindre grupper. • Stimulere til rollelek ved å dramatisere og la barna få teateropplevelser. • Besøke biblioteket, kirken, museer og konserter/ballettforestillinger. • Voksne som tør slippe seg løs, og som er igangsettere. • Voksne som gir barna rom og tid. • Bruker sang i samling og spontant i hverdagsaktivitetene. • Være positiv til barnas initiativ når de vil bruke sang og musikk, også rytmeinstrument. • Lek med deig, baking. • Legge til rette for fantasifull lek. (ikke alt er voksenstyrt).

Trinn 3 (5-6 år)	
<ul style="list-style-type: none"> • Vi gir barna trygge rammer slik at de tør uttrykke seg kreativt alene eller i liten gruppe. • Vi introduserer ulike kulturuttrykk for barna. • Vi utvider barnas horisont ved å dra på lengre turer.	<ul style="list-style-type: none"> • Voksne og barn forteller vitser og gåter. • Lage fortellinger, vitser og gåter sammen med barna. • Bruk av mer avanserte kreative teknikker. Slik som brodering, veving, snekring, fingerhekling, spåkopp osv. • Tilrettelegge for mer langsiktige kreative prosjekter.

	<ul style="list-style-type: none"> • Delta på aktuelle teater/forestillinger. • Oppfordre barna til å vise sitt «produkt» for andre, det være seg sang, dans, drama, kunstverk mm. • Vi arrangerer tur for skolestarterne.
--	---

Nærmiljø og samfunn

Mål for personalets arbeid	Tiltak
Trinn 1 (1-2 år)	
<ul style="list-style-type: none"> • Vi lar barna få erfare at de har medvirkning på sin hverdag i barnehagen. • Vi er trygge voksne når barna begynner i barnehagen. Barna møter andre barn og voksne og lærer seg «spillereglene» i barnehagen, og de skal få erfare at de betyr noe for felleskapet. • Vi lar barna etter hvert bli kjent med nærmiljøet. 	<ul style="list-style-type: none"> • Personalet er tilstedeværende og tolker barnas kroppsspråk og hjelper til å sette ord på det barnet ønsker. • Turer i nærområdet – gjøre oss godt kjent med en turplass før vi besøker nye turmål. • Begynnende trafikkopplæring på tur. • Dukker og bøker som viser ulike mennesker og kulturer. • Tema barn og familie «hvem er jeg, og hvem er de andre?». • Øve på turtaking.

Trinn 2 (3-4 år)	
<ul style="list-style-type: none"> • Bruke nærmiljøet aktivt. • Markere høytider/merkedager. • Begynnende kjennskap til menneskerettighetene, barnekonvensjonen (FN-dag). • Reflekterende holdning. • La barna erfare at de har reell medvirkning på sin hverdag i barnehagen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Besøke f.eks. politi, brannvesen, bibliotek, matbutikker, Hunstad/Mørkvedskolens område, universitetet, mm. • Presentere dem for flere valg. La dem også få erfare konsekvenser av de valgene de har gjort. • Begynnende forståelse av demokrati, flertallet kan bestemme. • Anerkjennende væremåte i aktiviteter vi foretar oss. • Veiledning. Forklare ulikheter (hvorfor noen har mørkere hud, bruker hijab ol). • Bruke samtalen mer aktivt i medvirkning. • Praktisere turtaking. • Lære oss enkelte ord/sanger på andre språk.

	<ul style="list-style-type: none"> • Regler for hvordan vi opptrer i trafikken. <ul style="list-style-type: none"> ○ Trafikkskilt. ○ Refleksbruk. • Holde hverandre i hånden.
--	--

Trinn 3 (5-6 år)	
<ul style="list-style-type: none"> • Legge til rette for besøk på bedrifter/ arbeidsplasser som har tilknytning til barna i barnehagen. • Presentere nasjonale og lokale styringsordninger og hva et demokrati er. • Ski/skøytetur for skolebegynnerne. • Trafikksikker barnehage. 	<ul style="list-style-type: none"> • Introdusere konge, statsminister, ordfører og deres funksjon. • Besøke Herredshuset / kommunestyresalen og snakke om hvordan lover blir laget og revidere egne «lover» for Gjæran barnehage. • Arrangere møte mellom beslutningstagere og barna i barnehagen. • Kjennskap til tradisjonen å gå på ski. Bruke lysløypene i nærmiljøet.

Etikk, religion og filosofi

Mål for personalets arbeid	Tiltak
Trinn 1 (1-2 år)	
<ul style="list-style-type: none"> • Vi har kunnskap og kompetanse om barnas ulike livssyn og kulturelle bakgrunn. • Vi tar hensyn til ulike behov. • Samenes nasjonaldag, 17.mai markering, andre religioner. • Vi er gode rollemodeller. • Vi hjelper barna å sette ord på egne og andres følelser. • Vi har respekt for barnets identitet og personlighet. • Vi skaper gode relasjoner mellom voksen-barn, barn-barn og voksen-voksen. • Barnehagen har en gjennomarbeidet og bevisst verdiplattform som ligger til grunn for alt vi gjør. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sikre god dialog med foreldre. Overføre kunnskap fra foreldre/foresatte til bhg. • Markere kristne høytider (jul og påske) med konkrete. • Markere andre merkedager i samarbeid med foreldre/ foresatte til de barn som er i bhg til enhver tid. • Vi lager flagg, synger nasjonalsanger og øver på å gå i tog. • Vi snakker med hverandre på en fin, respektfull og anerkjennende måte – med både barna, foreldre og de ansatte. <ul style="list-style-type: none"> ○ Undre seg sammen med barna. ○ Være gode med hverandre. ○ Bilder, musikk og konkrete (husk sansene).

	<ul style="list-style-type: none"> • La barn blir kjent med egne følelsesmønster, snakke om ulike følelser og hva de gjør med oss.
--	---

Trinn 2 (3-4 år)	
<ul style="list-style-type: none"> • Vi skaper tid og rom for samtale, skape et fysisk miljø som innbyr til samtale. • Vi hjelper barnet med å identifisere egne og andres følelser og handle etter dette. • Vi er støttespillere og aktive medhjelpere i konfliktløsning. • Vi er tydelige voksne rundt samfunnets normer og regler, hva som er rett og galt. • Vi viser nulltoleranse for mobbing/utestengning. • Anerkjennende væremåte. • Kulturelle uttrykk. • Markering av høytider. Markere og snakke om andre religioner. 	<ul style="list-style-type: none"> • Fokus på barnesamtalen, undre seg over livet – fødsel, liv, død, normer og verdier. • Tema i samlinger, bruk av voksne i rollespill, hvordan er vi med hverandre. • Erfare at egne valg og handlinger kan påvirke situasjoner. • Være tydelig på hva som er greit og ikke. • Male flagg, høre på musikk, lage mat ol, fra ulike land og religioner. • Hjelpe/legge til rette for at barna kan leke flere sammen, knytte vennskapsbånd. • Hjelpe barna i konflikter, løse konflikter. • Markere kristne høytider/andre kulturers merkedager. • Bruke drama – filosofere mer over mysteriene. • Omvendt adventskalender.

Trinn 3 (5-6 år)	
<ul style="list-style-type: none"> • Vi er bevisste rollemodeller når det gjelder toleranse og respekt. • Vi fyller begrepene toleranse og respekt med et verbalt innhold og knytter dette til hendelser i hverdagen slik at barna får en større forståelse for hva dette betyr i praksis. • Vi stimulerer til refleksjon rundt vennskap. 	<ul style="list-style-type: none"> • Barnehagen har en gjennomtenkt verdiplattform som ligger til grunn for alt vi gjør. • Barn og voksne sammen reflekterer over egne handlinger, og handlingsalternativer. Gi barna språklige verktøy. • Bruke samtalen til refleksjon rundt egne erfaringer og sette seg inn i andres ståsted. • Markere kristne høytider/andre kulturers merkedager. Reflektere over de store spørsmål ut fra barnas initiativ. Reflektere over ulikheter.

Lek

Mål for personalets arbeid	Tiltak
Trinn 1 (1-2 år)	
<ul style="list-style-type: none"> • Vi er til stede og aktivt tilgjengelig der barn er, på gulvet. Tolke, lytte og se barns signaler. «Se med det gode blikk.» • Vi kjenner betydningen av de ulike signalene barna gir. • Vi er delaktige i den begynnende rolleleken. • Kroppslig tumlelek • Begynnende parallelllek • Barna imiterer hverandre som et begynnende samspill • Barnet har et følelsesmessig engasjement i leken. • Barnet har et begynnende komplisert samspill. • Begynnende konstruksjonslek. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gi rom for rolleleken. • Oppdage, følge opp og utvide det barna allerede er opptatt av • Planlegge og tilrettelegge for progresjon i leken. • Bidra til at alle barn får mestringfølelse og samtidig har noe å strekke seg etter. • Legge til rette for fordypning, gjenkjennelse og gjentakelse i leken. • Introdusere nye leker og materiell og tilrettelegge for nye opplevelser og erfaringer. • Være bevisste i bruk av materiell og gjøre det tilgjengelig for barna. • Gi plass og tid til den typiske småbarnsleken (kroppslig utfoldelse, gjemme seg på små plasser, ta ut av bokser – legge på plass for eks.) og ha tilgjengelig utstyr til at dette kan la seg gjennomføre. • Være engasjerte, støttende og deltagende i leken.

Trinn 2 (3-4 år)	
<ul style="list-style-type: none"> • Vi viser interesse for hva barna uttrykker og formidler. • Tilrettelegger for ulik lek med aktivt bruk av språk. • Vi legger til rette for lek med lyder og bokstaver muntlig og skriftlig. • Vi legger til rette for og deltar i rollelek med fokus på at barna lærer seg lekekoder. • Forventer at barna kan skille mellom lek og virkelighet. • Inkluderer andre barn i lek. • Overgang fra parallelllek til rollelek. • Mer selvstendighet i leken – regulering av følelser i leken. • Deltakelse i rollelek. • Finmotoriske aktiviteter (perling, plastilina osv er også lek). 	<ul style="list-style-type: none"> • Legge til rette for, og delta i lek sammen med barna. • Bruke muntlige fortellinger med innslag av konkrete og dramatisering. • Barna dramatiserer, synger og forteller. • Voksne til stede der barna leker for å kunne støtte leken – holde den gående – sørge for at alle barn blir inkludert. • Introdusere nye «arenaer» som fører til lek i barnehagen – f.eks besøk på forskjellige institusjoner – steder i nærmiljøet (brannstasjon, bibliotek osv) – førstehåndserfaringer. • Introdusere regelleker – sangleker. • Legge til rette for fysisk lek (klatring, løping, ballspill).

<ul style="list-style-type: none"> • Mer komplisert konstruksjonslek 	<ul style="list-style-type: none"> • Støtte til å klare flere aktiviteter uten hjelp (komme seg opp i husken, gi fart o.l.).
---	---

Trinn 3 (5-6 år)	
<ul style="list-style-type: none"> • Være støttende og undrende sammen med barna rundt lek med bokstaver og lesing. • Stimulerer/ legger til rette for barnas regellek. • Avansert konstruksjonslek med innslag fra virkeligheten. • Evner å tilpasse seg leken for å inkludere andre. • Ta lederskap i leken. • Kan løse konflikter i leken på egenhånd. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dramatisering av bøker/ fortellinger. • Støtte barna til å løse konflikter i leken selv. • Støtte barna i å holde seg i lek over tid. • Støtte til og legge til rette for mer utfordrende fysiske aktiviteter – mer utholdenhet. • Legge til rette for/introdusere mer avanserte leker med mange regler – synger mer avanserte sanger.

Omsorg

Mål for personalets arbeid	Tiltak
Trinn 1 (1-2 år)	
<ul style="list-style-type: none"> • Vi er til stede og aktivt tilgjengelig der barn er, på gulvet. Tolke, lytte og se barns signaler. «Se med det gode blikk.» • Vi kjenner betydningen av de ulike signalene barna gir. Vi bekrefter, benevner og gjentar ord riktig. • Vi er delaktige i den begynnende rolleleken. • Gjøre barna oppmerksomme på ulike følelser hos seg selv og andre – (riktig betegnelse på riktig følelse). • Oppmuntre til og anerkjenne når barna begynner å utøve omsorgshandlinger. • Trygghetssirkelen – være i ro, gjerne på gulvet, slik at barnet har en «havn» å komme til ved behov. • Godt tilrettelagt tilvenning vil føre til trygghet og legge et grunnlag for videre læring i barnehagen og på skolen. • Empati for andre barn. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bruke tid til tilvenning slik at barnet og hele familien føler seg trygge og ivaretatte i barnehagen. Dette skaper gode forutsetninger for godt samarbeide og løsning av eventuelle konflikter som måtte komme. • Vise at man bryr seg om hele familien, ha en grunnleggende holdning om at alle familier og familieformer er like bra. • Ivareta barnets behov for fysisk omsorg, inkludert behov for mat, ro og hvile. • Møte barnet med åpenhet, varme og interesse – vise omsorg for hvert enkelt barn. • Være lydhøre for barnas uttrykk og imøtekomme deres behov for omsorg med sensitivitet. Tolke nonverbale signaler. • Være stabil og forutsigbar voksen. • Støtte og oppmuntre barna til å vise omsorg for andre og til selv å kunne ta imot omsorg.

	<ul style="list-style-type: none"> • Bidra til at barn kan utvikle tillit til seg selv og andre. • Anerkjenn barnas følelser. • Ha fokus på barnet og ikke alt som skjer rundt.
--	--

Trinn 2 (3-4 år)	
<ul style="list-style-type: none"> • Vi viser interesse for hva barna uttrykker og formidler. • Tillit til de voksne og til seg selv. • Stolthet over egne prestasjoner. • Glede over å hjelpe/glede andre – både barn og voksne. Trøster og støtter andre. • Fokus på prososial atferd – se etter gyldne øyeblikk og «ta» barnet i å gjøre noe positivt for andre. • Konfliktløsning der alle parter viser forståelse for situasjonen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Positiv bekreftelse fra tilstedeværende voksne – sette ord på følelser. • Bekrefte handlinger og det som barnet forteller om. • Bekreftelse, men ikke bare skryt – og å være konkret i det man bekrefter (ikke bare si at du er flink). • Veilede når det er noe barnet ikke mestrer, men prøve så mye som mulig å oppfordre til selvstendighet og at barnet skal klare ting selv.

Trinn 3 (5-6 år)	
<ul style="list-style-type: none"> • Vi legger til rette for samtale med et utvidet fokus på det mellommenneskelige. • Prøver å løse konflikter selv gjennom samtaler. • Regulere seg selv og sine egne behov. • Gi fra seg en leke, vente på tur, inkludere andre barn. • Forståelse for at andre barn har andre behov enn deg selv og at ikke alle nødvendigvis behandles likt. • Glede seg over andres triumfer – glede seg på andres vegne – heie på hverandre. • Vise tillit til andre barn. 	<ul style="list-style-type: none"> • Voksne må være tett på – veilede og være en god rollemodell. • Inkluderende og varme voksne.

Danning

Mål for personalets arbeid	Tiltak
Trinn 1 (1-2 år)	
<ul style="list-style-type: none"> • Barnet viser evne til å uttrykke egne følelser og behov, verbalt og nonverbalt. • Barnet skal være en del av fellesskapet – under måltid, sangstund o.l.. Bidra til samspill. • Barnet tar gjentagende kontakt med voksne og de andre barn, a og forventer tilpasset respons. • Barnet leser andres følelser/behov og evner å reagere med forventet handling. • Barnet skal bli kjent med, og følge, barnehagens rutiner. • Følelse av å være en del av fellesskapet og å kunne påvirke egen hverdag. • Gi uttrykk for å kjenne igjen andres følelser og behov, vise begynnende empati. • Tilrettelegge for meningsfulle opplevelser og støtte barnas identitetsutvikling. 	<ul style="list-style-type: none"> • Være tydelig, snakke med og ikke bare til barnet. Bruke rutinesituasjoner. • Vi setter ord på det vi gjør i hverdagen, blant annet følelser. • Gi barna responstid (10 sek regel). • Være en observerende voksen, tett på for å kunne fange opp også nonverbal kommunikasjon. • Tilstedeværelse. • Sensitive og anerkjennende voksne. • Være en tydelig voksen som skaper trygghet og forutsigbarhet.

Trinn 2 (3-4 år)	
<ul style="list-style-type: none"> • Støtte barnas engasjement i fellesskapet. • Synliggjøre og verdsette ulike behov, meninger og perspektiver i fellesskapet. • Anerkjenne og følge opp barnas perspektiver og handlinger. • Utfordre barnas tenking og invitere de inn i utforskende samtaler. • Synliggjøre og fremme mangfold og ulikheter. • Vi viser interesse for hva barna uttrykker og formidler. • Vi legger til rette for, og deltar i, rollelek med fokus på at barna lærer seg lekekoder. • Vi er gode samtalepartnere i hverdagssituasjoner eks. under måltid og påkledning. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ha den gode samtalen – vise interesse for barnets tanker/undringer. Undre seg sammen med barnet. • Svare relevant på de spørsmålene barnet har. • Finne ut av ting sammen. • Være en trygg base som barnet kan komme til. • En tydelig voksen som inviterer til refleksjon og samtale. • De voksne skal anerkjenne og respektere barns ulike livssituasjoner, familiesammensetninger, religion og kultur ved å synliggjøre dette i det pedagogiske arbeidet og i hverdagen.

<ul style="list-style-type: none"> • Barnet kan utvide en samtale (stille spørsmål som utvider samtalen eller gir den en ny retning). • Barnet kan dele av seg selv (assosiere og relatere til omgivelser eller andre rundt seg). • Orientert rundt andres følelsesuttrykk, vise forståelse. • Utholdenhet og interesse i samlinger. • Kan si fra til en voksen om noen trenger trøst/hjelp. • Kunne si stopp – sette en grense for seg selv. • Felles fokus. • Utvise prososial atferd – sette andres behov foran egne. • Oppsøker hjelp til konflikthåndtering når dette er nødvendig. • Kunne gå ut av egen komfortsone når det er hensiktsmessig. • Respekt og nysgjerrighet for andre barns livssituasjon, religion og kultur. Undring over likheter og forskjeller. 	
--	--

<p>Trinn 3 (5-6 år)</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • Vi legger til rette for samtale med et utvidet fokus på det mellommenneskelige. • Stimulere barnas forståelse ved hjelp av spørsmål, beskjeder og forklaringer. • Selvhevdelse – formidle egne tanker og behov / forhandler • Ha tro på at man har betydning for fellesskapet • Ha en sans for hva som er rett og galt og kunne endre mening hvis det kjennes riktig. • Påvirker og tar plass sammen med de andre. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gi barnet en forståelse at det har betydning for fellesskapet – vise at barnet er savnet. Vise glede når barnet kommer tilbake etter fravær – vise interesse for hva han har gjort når han har vært borte. • Viktig at barnehagepersonalet vet litt om familien/ situasjonen til barnet slik at man har en felles plattform. • Synliggjøre og fremheve mangfoldet i barnegruppa, til foreldre og i personalet.

Læring

Mål for personalets arbeid	Tiltak
Trinn 1 (1-2 år)	
<ul style="list-style-type: none"> • Vi kjenner betydningen av de ulike signalene barna gir. • Vi bekrefter, benevner og gjentar ord riktig. • Vi er delaktige i den begynnende rolleleken. • Bruke tid på å sette ord på det som skjer og forskjellige fenomener selv om barnet kanskje ikke har de språklige forutsetningene til å forstå alt. • Legge til rette for utforskning og undring. • Inkluderende fellesskap som legger til rette for at barn kan bidra i egen og andres læring. • Støtte barnas initiativ - hva de er opptatte av. • Utvide barnas erfaringer sørge for at alle barn kan få rike og varierte opplevelser og erfaringer. 	<ul style="list-style-type: none"> • Være tydelig, snakke med og ikke bare til barnet. Bruke rutinesituasjoner. • Vi setter ord på det vi gjør i hverdagen, blant annet følelser. • Gi barna responstid (10 sek regel). • Bruke korte setninger, få ord. • Bildebøker. • Bruke konkrete i fortellinger. • Gi rom for rolleleken. • La barna bruke hele kroppen og alle sansene sine i læringsprosessen. • Anerkjenn nysgjerrighet, kreativitet og vitebegjær. • Legge til rette for observasjon av og samspill med andre, både barn og voksne. • Tilpasse hvert enkelt barns forutsetninger.

Trinn 2 (3-4 år)	
<ul style="list-style-type: none"> • Vi viser interesse for hva barna uttrykker og formidler. • Vi bruker tid på muntlig formidling av historier og fortelling. • Vi legger til rette for og deltar i rollelek med fokus på at barna lærer seg lekekoder. • Vi er gode samtalepartnere i hverdagssituasjoner eks. under måltid og påkledning. • Være støttende voksne som svarer og tar seg tid til å undre seg sammen med barnet/ finne ut av ting sammen med barnet. • Felles fokus med en voksen eller et barn over tid. • Legge til rette for at barnet kan etterspørre informasjon i samspill med andre. 	<ul style="list-style-type: none"> • Legge til rette for, og delta i, lek sammen med barna. • Oppfordre til tegning og lekeskriving/ lekelesing – se i bildebøker. • Bruke muntlige fortellinger med innslag av konkrete og dramatisering. • Barna dramatiserer, synger og forteller. • Bruke humor i hverdagen, tullefortellinger og tullesanger. • Måltid med gode rammer. Vi starter med bordvers, spiser sammen, voksne som sitter og spiser sammen med barna, prater sammen – lager rom for gode samtaler. • Gi barna skikkelige svar på det de spør om og er opptatte av. Ta barns initiativ og interesser på alvor. • Barns medvirkning. • Ikke svare med en gang, men være med barnet i prosessen med å finne ut av forskjellige ting.

Trinn 3 (5-6 år)	
<ul style="list-style-type: none"> • Vi gir skolestarterne ekstra utfordringer mht. språkforståelse. • Vi legger til rette for samtale med et utvidet fokus på det mellommenneskelige. • Stimulere barnas språkforståelse ved hjelp av spørsmål, beskjeder og forklaringer. • Vi knytter det muntlige og skriftlige språket sammen. • Undre seg, og reflektere sammen med barna. • Barnet kan stå i konflikter til de er løste, og i ettertid reflektere over hva som skjedde • Kontinuitet- holde på med ett tema over tid, og også kunne gå tilbake til noe man han holdt på med før. Huske hva vi holdt på med og ta opp tråden. 	<ul style="list-style-type: none"> • Høytlesning, fortellinger, gjenfortellinger og dramatisering. • Tekstskaping, fridikting. • Vitsing, gåter, riming. • Videreutvikling av språkhumor. • Bruk av ordbilder på egne navn og enkelte konkrete. • Legge til rette for et inkluderende fellesskap og opplevelser som fremmer barns trivsel og fører til lek/læring om ulike temaer. • Førstehåndserfaringer – opplevelser og lengre turer.